

SECTION 1. GENERAL PSYCHOLOGY AND PSYCHOLOGY OF PERSONALITY

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-429-0-1>

RECONSIDERING THE CONCEPT OF *PSYCHĒ* AS AN ESSENTIAL CONSTRUCT WITHIN THE PSYCHOLOGICAL DISCOURSE

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ КОНЦЕПТУ «*PSYCHĒ*» ЯК СТРУКТУРНОГО ЕЛЕМЕНТУ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Orlova N. V.

*PhD in Pedagogical Sciences,
MA Psychology,
Associate Professor, Associate Professor
at the Department of Foreign Languages
Bohdan Khmelnytsky National University
of Cherkasy
Cherkasy, Ukraine*

Орлова Н. В.

*кандидат педагогічних наук,
магістр психології, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Черкаський національний
університет
імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

Сучасні підходи до розуміння ключових понять, формувальних концептів в психології потребують відходу від установок, перекладів і трактувань оригінальних термінів, сформованих і нав'язаних ще за часів існування радянської психологічної школи. Також важливим є врахування характерного для тих часів тяжіння до некоректних перекладів, переключування значень, підміни понять тощо в угоду тогочасним потребам режиму. Становлення, розвитку і подальше існування психологічної науки в Україні має відбуватися паралельно з формуванням і розвитком специфічної для неї україномовної термінології, яка досліджується, описується, класифікується, фіксується і відповідає реальним сучасним вимогам до наповнення фахової терміносистеми.

Метою даної роботи виступає спроба дослідити історичне підґрунтя для переосмислення концепту «*psychē*» як структурного конструкту

професійного характеру для проведення грамотного психологічного дискурсу.

Психологічна грамотність як необхідний елемент функціонування сучасного професійного та академічного світу включає володіння чітко визначеним і розширеним дисциплінарним словником, що так само передбачає базові знання критичного предмету, що зустрічається в сучасній психології. Функціональність і прагматичні настанови психологічного дискурсу визначають такі його стилістичні характеристики: точність, об'єктивність, логічність і послідовність [1, с. 85–86]. Точність є важливою складовою під час усіх форм професійної діяльності психологів. Неточність, яка може бути зроблена у класифікації, категоризації, діагностуванні, терапевтичних заходів, може призвести до неправильного тлумачення, а від так й до хибних висновків і більш серйозних помилок. Сучасна мова психологічної науки оперує низкою вимог щодо психологічних термінів. У відповідності до них психологічний термін повинен: 1) відповідати правилам і нормам мови; 2) бути систематичним; 3) бути відносно незалежним від контексту і емоційно нейтральним; 4) відповідати конкретній дефініції; 5) бути точним і якомога лаконічним [1, с. 88–89]. Функціональна складова концептів нерозривно пов'язана з термінологічним наповненням. Оперування термінами, які мають особливе психологічне значення, вважається основними рисам психологічного дискурсу. Концепт «*psychē*» є структурним елементом багатьох опорних термінів психологічного дискурсу, таких як психологія, психічне, психолог, психотерапія тощо. За традицією, що була започаткована російськомовним перекладом і далі закріплена радянськими підручниками з психології, цей концепт подавався перекладеним з грецької як «*душа*» без додаткових пояснень або уточнень, обґрунтовуючи подальшу появу таких понять як «*наука про душу*», «*душевні хвороби*», «*душевнохворі*» тощо, тим самим спотворюючи зміст, що вкладався в поняття «*psychē*» давньогрецькими мислителями і філософами, чії доробки склали підвалини для оформлення психології в науку наприкінці дев'ятнадцятого століття, а також некоректно переносився в трактування значення психології як науки. Доволі поширеною помилкою є переклад полісемічних лексичних одиниць нефахівцями без урахування наявності кількох значень, а також не зважаючи на особливості тлумачення подібних термінів, описання значення слова у словнику або енциклопедичного видання, що включає розгорнуте визначення із залученням певної кількості екстралінгвістичного пояснювального матеріалу. Крім того, як вважає Я. Н. Бреммер, на сучасному етапі помилково припускати, що давні

греки розглядали поняття «*psychē*» однозначно і по-сучасному. У найдавнішому джерелі Гомера, широко поширену систему «*душі*», у якій «*psychē*» була «*вільною душею*», що представляла індивідуальну особистість лише тоді, коли **тіло** було бездіяльним: під час непритомності або в момент смерті [2]. Хоча греки епохи Гомера ще не прийняли ідею щодо об'єднаного поняття «*psychē*», наявного у Платона, вони вважали, що існують різні сутності, які або знаходилися в області грудної клітини людини, або проникали в тіло за допомогою зовнішніх агентів. Адже в епоху Гомера (приблизно 1200–600 рр. до н. е.) тіло вважалось пористим вмістилищем для входу і виходу психофізичних енергій [3, 4].

Що стосується безпосередньо етимології, грецьке слово «*psychē*» (або «*psychein*») означало *дихання* або *подув*, *вітерець*, *метелик*, *життя*. У гомерівських поемах, створених у другій половині VIII століття до нашої ери, «*psychē*» ототожнювалася з життєвою силою, пов'язаною з тілом людини. Його розташування було тісно пов'язана з органами тіла (діафрагма або легені, серце) і процесами (дихання) [5]. Розвідки того, як працює «*psychē*», обговорювалося і за часів Платона (за 400 років до нашої ери). Він визначав «*psychē*» як психічну сутність людини. Подібним чином інші філософи, такі як Гіппократ і Декарт, розглядали мозок як «*осередок психічного*». У будь-якому випадку, концепт «*psychē*» визначався як «*психіка, дух або душа*» [6]. Аристотель також відіграв певну роль у розумінні поняття «*psychē*». Він написав книгу про психіку під назвою «*Peri Psyches*» грецькою мовою, що означає «*Про психічне*», в якій «*psychē*» представляється як форма матеріального живого тіла [5]. Він намагався зрозуміти зв'язок психіки з тілом, духом і когнітивними здібностями, такими як розуміння, логічне мислення, мотивація тощо. Він вважав, що поняття «*psychē*», як психіка, надає сенс людській поведінці [7]. У контексті християнського дискурсу значення терміну «*psychē*» трансформувалося з життєвої сили в «*душу*» як нематеріальну, безсмертну, духовну субстанцію як частину людини [5]. Подібні значення «*душа, розум, дух або невидима одушевлена сутність, яка займає фізичне тіло*» можна зустріти і в сучасних нефармацевтичних словниках [8]. У відповідності з матеріалістичними, механістичними теоріями Т. Гоббса, Дж. О. Ла Метрі та інших, «*psychē*» є функцією мозку та нервової системи. Тобто «*psychē*» можна пояснити в межах психічних станів тіла (мозку, нервової системи тощо). Ла Метрі вважав усі психічні процеси продуктами тілесного апарату, що лежить в їхній основі [5]. Протягом шістнадцятого століття слово «*psychē*» було запозичене з грецької

в англійську [9]. Наприкінці дев'ятнадцятого сторіччя термін «душа» поступово витіснявся іншими термінами (*психіка, розум, поведінка* тощо). Слово «*psychē*» втратило духовну, трансцендентну конотацію терміну і стало зосереджуватися в основному на інтелекті та когнітивних процесах [5]. Сучасне визначення Американської психологічної асоціації для «*psychē*» – це психічне у його повній сукупності [6, 10].

Отже, вводячи пояснення складових елементів терміну «*психологія*» («*psychology*») як-то «*psychē*» та «*logos*», варто уточнювати або надавати перелік значень «*psychē*», включаючи всі варіанти: *подих, вітерець, метелик, життя, душа* (як протиставлення тілесній оболонці), *дух* (як узагальнюючий термін для опису мотиваційної та емоційної складової індивіда) і *набір психічних і розумових явищ і процесів* (психіка індивіда). Тобто, необхідно пояснювати, **що саме** конструкт «*psychē*» вносить у назву науки психології, і цим самим є важливість відокремлення **психічного** від фізичного для подальшого його вивчення, пояснення і прогнозування.

Література:

1. Орлова Н. В. Термінологічний інструментарій психологічного дискурсу. *Актуальні питання філологічних наук: наукові дискусії* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (Одеса, 22–23 вересня 2017 р.). Одеса : ГО «Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2017. С. 84–89.
2. Bremmer, J. N. (2016). *Psychē*. In *Oxford Research Encyclopedias*. URL: <https://oxfordre.com/classics/display/10.1093/acrefore/9780199381135.001.0001/acrefore-9780199381135-e-5407>
3. Saniotis, A. Anthropological and Neuropsychiatric Approaches Towards Understanding Menos in Greek Mythology. *Mentalities/Mentalités* Volume 34, Number 1, 2020.
4. Cairns, D. Thymos. In *Oxford Classical Dictionary*. URL: <https://oxfordre.com/classics/classics/abstract/10.1093/acrefore/9780199381135.001.0001/acrefore-9780199381135-e-8180?rskey=ILhKQn&result=284>
5. Teo, T. (Ed.) (2014) *Encyclopedia of Critical Psychology*. New York : Springer Science + Business Media.
6. Pelaez, S. (2020) What does the Psyche mean? In *PsycheSpot*. URL: <https://www.psychespot.com/mental-awareness/what-does-the-psyche-mean/>
7. Singh, A. What is the Psyche and the Inner Self? URL: <https://www.psychologs.com/our-psyche-inner-self/>
8. Vocabulary.com. (n.d.). Psyche. In *Vocabulary.com Dictionary*. URL: <https://www.vocabulary.com/dictionary/psyche>

9. Merriam-Webster. (n.d.). Psyche. In Merriam-Webster.com dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/psyche>

10. American Psychological Associations. (n.d.) Psyche. In APA Dictionary of Psychology. URL: <https://dictionary.apa.org/psyche>